

PEDAGÓGIAI ÉS PSZICHOLÓGIAI KAR

Nyúl Boglárka

„A nem az nem”

Nemi erőszak mítosz elfogadás és a nemi erőszak percepciója

Pszichológia Doktori Iskola

Doktori Iskola vezetője: Prof. Dr. Demetrovics Zsolt, Eötvös Loránd Tudományegyetem

Szocializáció és Társadalmi Folyamatok Program

Programvezető: Dr. Nguyen Luu Lan Anh, Eötvös Loránd Tudományegyetem

Témavezetők:

Dr. Kende Anna, Eötvös Loránd Tudományegyetem

Dr. Szabó Mónika, Eötvös Loránd Tudományegyetem

Budapest, 2020

Bevezető

Bár a nemi erőszak mítoszok és áldozathibáztatás gyakran megjelenik a médiában, keveset tudunk arról, hogy ezek hogyan függnék össze az egyes nemi erőszak esetek megítélésével. Jelen disszertáció célja, hogy megértsük, bizonyos szituációs faktorok és attitűdök milyen módon befolyásolják azt, hogy az emberek hibáztatják-e az áldozatot és nemi erőszaknak címkézik-e az esetet. Ezen felül a kutatás a nemi erőszak és a nemi erőszak mítoszokat vizsgálja Magyarországon, ahol egyrészt kimondottan alacsony a nemek közötti egyenlőség, másrészt még nem készült szociálpszichológiai kutatás a témában.

Bár a nemi erőszak világszerte milliók életére van hatással, a pontos prevalencia nem ismert. Egy 28 európai országban készült reprezentatív vizsgálat nemrégiben feltárta, hogy tizenöt éves kora előtt tíz nő közül egy átélte a szexuális erőszak valamilyen formáját, és húszból egy nő számolt be arról, hogy megerőszakolták (European Union Agency for Fundamental Rights 2014). Ugyanakkor 100 000 nemi erőszak áldozatból átlagosan 11 ember fordul a rendőrséghez (European Union Agency for Fundamental Rights 2014). A bejelentési hajlandóság azonban nem egyformán alacsony minden országban, mivel ezt nagyban befolyásolja a személy nemi erőszak mítosz elfogadása és a társadalom.

A nemi erőszak mítoszok leíró és előíró hiedelmek a nemi erőszakra, amelyek a férfiak nők elleni erőszakos viszonyulását tagadják vagy igazolják (Bohner et al., 1998) és bagatellizálják az áldozatra tett hatását (Brownmiller, 1975). A szexizmus egy specifikus formájának is tekinthetőek, melyek a szexuális erőszakot támogatják (Brownmiller, 1975), míg a legfontosabb funkciójuk a nemi erőszak széleskörű elterjedtségének és strukturális okainak tagadása (Forbes, Adam-Curtis, & White, 2004; Lonsway & Fitzgerald, 1994).

A nemi erőszak mítoszok más kognitív sémákhoz hasonlóan befolyásolják az emberek információfeldolgozását (Greger et al., 2007). Azok, akik jobban elfogadják a nemi erőszak

mítoszokat, hajlamosabbak a nők barátságos viselkedését szexuálisan felhívó jellegűnek értelmezni (Haworth-Hoeppner, 1998; Willan és Pollard, 2003), kevésbé valószínű, hogy segítenek egy nemi erőszak áldozatnak (Foster és Kidd, 2014), javasolják egy áldozatnak, hogy tegyen feljelentést (Frese, Moya és Megi, 2004) vagy címkézik a kikényszerített szexuális kontaktust nemi erőszaknak (Burt és Albin, 1981; Norris és Cubbins, 1992; Peterson és Muehlenhard, 2004).

Doktori disszertációmban három témakört jártam körül a nemi erőszak szociálpszichológiája kapcsán (ld 1. ábra). Elsőként megvizsgáltam, hogy a nemi erőszak mítoszok hogyan kapcsolódnak közvetlenül és más faktorokon keresztül a nemi erőszak esetek értékeléséhez. Ezt követően azt vizsgáltam, hogy melyek azok a faktorok, amelyek felmentő vagy hibáztató vélekedéseket idéznek elő az áldozattal vagy az elkövetővel szemben. Ezután azt vizsgáltam, hogy a nemi erőszak mítoszok hogyan ágyazódnak bele a tágabb társadalmi rendszerbe, így a csoportalapú férfi feljogosítottság-érzés összefüggéseit vizsgáltam a nemi erőszak mítoszokkal és a nemi erőszak esetek értékelésével.

- Az Updated Illinois Rape Myths Acceptance Scale validálása
- 1. vizsgálat** • A nemi erőszak mítosz elfogadás összefüggéseinek vizsgálata más hiedelemrendszerekkel és nemi erőszakkal kapcsolatos tapasztalatokkal
- Az Updated Illinois Rape Myths Acceptance Scale validálása
- 2. vizsgálat** • A nemi erőszak mítosz elfogadás, az áldozat külcsoport tagságának és a nemi erőszak sztereotipikusságának szerepe a nemi erőszak esetek értékelésében
- A nemi erőszak mítosz elfogadás, az áldozat és az elkövető külcsoport tagságának szerepe a nemi erőszak esetek értékelésében
- 3. vizsgálat**
- A nemi erőszak mítosz elfogadás, az elkövető észlelt hírességstátuszának és az eset sztereotipikusságának szerepe a nemi erőszak esetek értékelésében
- 4. vizsgálat**
- Az elkövető híresség-státuszának, külcsoporttagságának szerepe a nemi erőszak esetek értékelésében
- 5. vizsgálat**
- Study 6** • A személyes, és a csoportalapú férfi feljogosítottság-érzés szerepe a nemi erőszak mítoszok elfogadásában

1. ábra A vizsgálatok célja

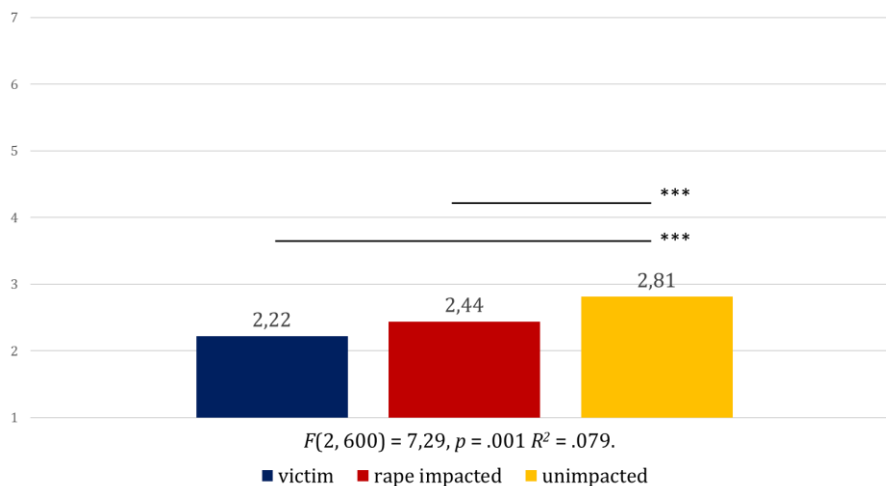
1. A nemi erőszak mítoszok vizsgálata

Az 1. vizsgálat során két célunk volt: egyrészt egy olyan mérőeszköz validálása, mely lehetővé teszi a nemi erőszak mítoszok és annak más változókkal való összefüggéseinek mérését, másrészt megvizsgálni, hogy a nemi erőszakkal kapcsolatos előzetes tapasztalatok hogyan befolyásolják a személyek nemi erőszak mítosz elfogadását egy olyan társadalomban, ahol az áldozathibáztatás mindennapos.

Konfirmatív faktoranalízissel ellenőriztük a skála strukturális validitását egy kényelmi mintát használva ($N = 758$). Azonosítottuk és megerősítettük a Nemi erőszak mítoszok elfogadás skála ötfaktoros elrendezését, és megvizsgáltuk a skála konvergens, konstruktum, és diszkriminációs validitását. A hipotézisünknek megfelelően azt találtuk, hogy a férfiak jobban elfogadták a nemi erőszak mítoszokat. Ezen kívül azok, akik jobban elfogadták a nemi erőszak mítoszokat, hajlamosabbak voltak egyetérteni az ellenséges és a jóindulatú szexista

vélekedésekkel, illetve jobban hittek abban, hogy a világ igazságos (e.g. European Commission, 2016; Frese, Moya, & Megías, 2004; Parti, 2002).

A skála validálása után összehasonlítottuk az áldozatok, az érintettek (azok csoportja, akik személyesen ismernek nemi erőszak áldozatot), és a nem érintettek (azok csoportja, akik nem ismernek személyesen nemi erőszak áldozatot) csoportjainak nemi erőszak mítosz elfogadását. Azt találtuk, hogy azok, akiknek volt tapasztalata előzetesen a nemi erőszakkal kapcsolatban (ő maga áldozat volt vagy érintett) kevésbé fogadták el a nemi erőszak mítoszokat (lsd. 2. ábra).

2. ábra Összefüggés a nemi erőszak mítoszok elfogadása és a nemi erőszakkal kapcsolatos előzetes tapasztalat között

Ezeket az eredményeket kétféleképpen értelmezhetjük: egyrészt jelenthetik azt, hogy a nemi erőszak átélése vagy annak megtapasztalása egy közeli ismerősön keresztül csökkenti a nemi erőszak mítoszok elfogadását, másrészt jelenthetik azt, hogy az áldozatok inkább osztják meg az átélt traumájukat valaki olyannal, akinek alacsonyabb a nemi erőszak mítosz elfogadása, és ennek következtében valószínűbben fog hinni az áldozatnak. Ez az eredmény kiemelkedően fontos amiatt, mert az érintett személyek lehetnek azok a potenciális

szövetségesek, akik leginkább előmozdíthatják a társadalmi változást, ami különösen fontos egy olyan társadalomban, ahol a nemek közötti egyenlőség nagyon alacsony.

Szituációs torzító faktorok a nemi erőszak esetek értékelésében

Az elkövető és az áldozat csoporttagsága befolyásolja, hogy az emberek hogyan értékelnek egy- egy nemi erőszak esetet (George & Martínez, 2002; Harrison et al., 2008; Bal & van den Bos, 2010; Masser, Lee, & McKimmie, 2010; McKimmie, Masser, & Bongiorno, 2014). Ez az eredmény a társas identitás elméletéből fakad, mely szerint az emberek motiváltak arra, hogy a saját csoporttagjaikat pozitívabban lássák, mint a külcsoport tagjait (Tajfel & Turner, 1979). Korábbi kutatások rávilágítottak, hogy egy külső csoportból származó elkövetőt jobban hibáztatnak, mint egy saját csoportból származót (George & Martínez, 2002; Harrison et al., 2008; Bal & van den Bos, 2010; Jimenez & Abreu, 2003), és kevésbé hibáztatnak egy saját csoporttag áldozatot egy külső csoport tagjához képest (Harrison et al., 2008).

Bár korábbi kutatások azt találták, hogy a sztereotipikus nemi erőszak esetek ritkák (Bongiorno, McKimmie, & Masser, 2016), az emberek mégis hajlamosabbak nemi erőszaknak címkézni az esetet, ha az illeszkedik a sztereotípiába. Ha a nemi erőszak nem sztereotipikus, az emberek hajlamosabbak az áldozatot hibáztatni és nem nemi erőszaknak címkézni az esetet (Sheldon & Parent, 2002).

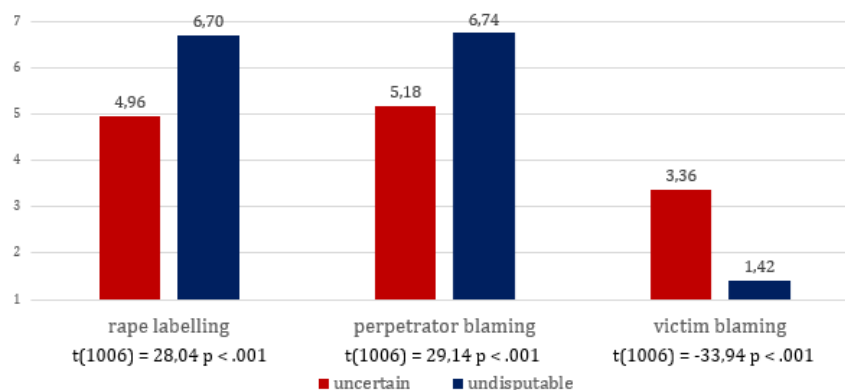
Knight, Giuliano, és Sanchez-Ross (2001) azt találták, hogy a nemi erőszak megítélése függ az elkövető hírességétől is: a híres elkövetőket pozitívabban ítélték meg az emberek, mint a nem híreseket. Továbbá rövidebb büntetési időt szabtak volna ki rájuk, megbízhatóbbnak látták őket, és úgy gondolták, hogy az áldozat jobban élvezte az erőszakot, mintha nem híres ember lett volna az elkövető.

Így az előzőeket figyelembe véve a 2-5 vizsgálat célja az volt, hogy megvizsgáljuk azokat a szituációs faktorokat, melyek befolyásolják a nemi erőszak esetek megítélését, mint az eset sztereotipikussága, az elkövető és az áldozat csoporttagsága, és hogy az elkövető híres ember-e.

A 2. vizsgálatban egy magyar populációra nem, kor, iskolázottság és lakóhely tekintetében illesztett adatbázison ($N = 1007$) azt vizsgáltuk, hogy a nemi erőszak mítoszok elfogadása milyen mértékben jósolja be a nemi erőszak esetek megítélését akkor, ha az eset bizonytalan (nem-sztereotipikus) vagy biztos (sztereotipikus). Bár a nemi erőszakot a társadalom nagy része elítéli, nem minden esetet címkéznek az emberek nemi erőszaknak, ha azok kevésbé illeszkednek a sztereotípiába.

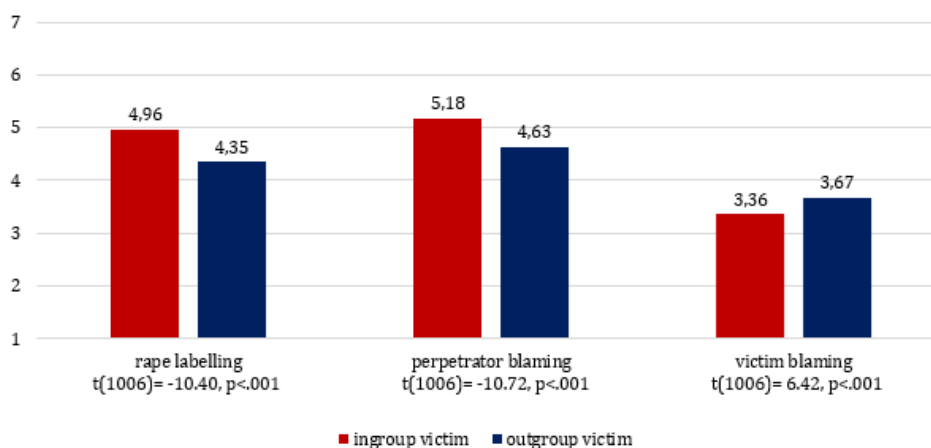
Egy within subject kísérleti elrendezést használtunk, mely során bemutattunk egy bizonytalan nemi erőszak esetet egy közepes státuszú külcsoportból származó áldozattal, egy biztos esetet egy saját csoportból származó áldozattal, majd egy bizonytalan esetet egy saját csoportból származó áldozattal.

Azt találtuk, hogy a nemi erőszak mítosz elfogadás bejósolta a nemi erőszak címkézést mindegyik esetben, de erősebb hatással bírt, ha az eset bizonytalan volt (ld. Supplementary material 1). Ez az eredmény megerősíti a korábbi eredményeket (Chapleau, Oswald, & Russel, 2007), miszerint ha a nemi erőszak eset bizonytalan – pl. nem illik bele a sztereotipikus nemi erőszak képébe, ahogy a való életben legtöbbször nem illik bele – a nemi erőszak mítoszok még jobban befolyásolják az emberek gondolkodásmódját, erősebb áldozathibáztatást és elkövető felmentést eredményezve (ld. 3. ábra).

3. ábra Különbség a nemi erőszak értékelésében bizonytalan és biztos nemi erőszak esetén

Továbbá azt találtuk, hogy amikor az áldozat egy közepes státuszú külcsoportból származott, az emberek inkább hibáztatták az áldozatot, kevésbé hibáztatták az elkövetőt és kevésbé gondolták, hogy nemi erőszak történt. Korábbi kutatásokkal egyetértésben (e.g. Bongiorno et al., 2016) ezek az eredmények azt mutatják, hogy a saját csoport felé irányuló pozitív viszonyulás és a csoporttagság befolyással bír arra, hogy az emberek hogyan értékelik a bizonytalan nemi erőszak eseteket (ld 4. ábra).

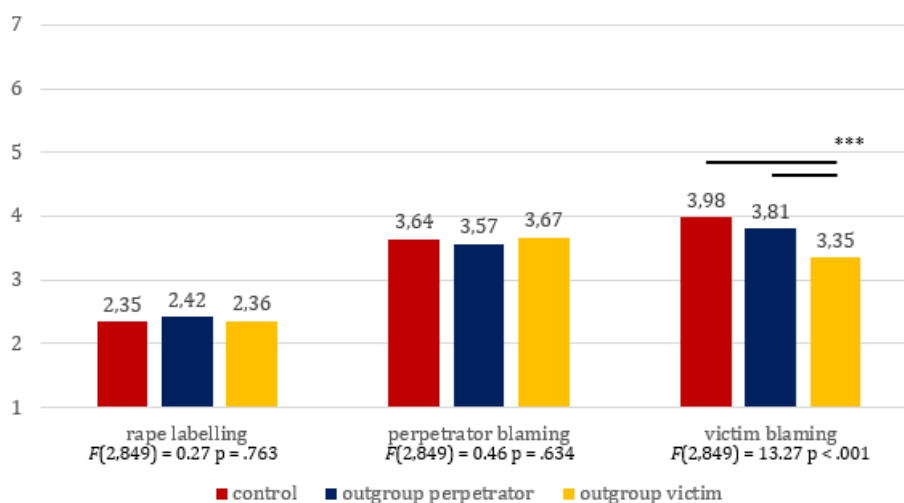

4. ábra Különbség a nemi erőszak esetek értékelésében saját és külcsoporthoz tartozó áldozat esetében

A 3. vizsgálatban azt vizsgáltuk, hogy az elkövető vagy az áldozat alacsony státuszú csoportból való származása hogyan befolyásolja a bizonytalan nemi erőszak esetek megítélését. Egy reprezentatív online adatgyűjtés során ($N = 1068$) between subject kísérleti elrendezéssel vizsgáltuk az alábbi három kondíciót: (1) saját csoporttag áldozat és saját csoporttag elkövető, (2) saját csoporttag áldozat és külcsoporttag elkövető, és (3) külcsoporttag áldozat és saját csoporttag elkövető.

Várakozásainkkal ellentétben a kondícióknak nem volt főhatása a nemi erőszak eset kiértékelésére. Sőt, amikor az áldozat alacsony státuszú külcsoporttag volt, őt kevésbé hibáztatták, mint a többi kondícióban (ld 5. ábra). Bár ezek az eredmények látszólag ellentmondanak a 2. vizsgálat eredményeinek, megmagyarázhatóak az áldozat alacsonyabb státuszával és a roma nőkről alkotott sztereotípiák tartalmával. Ezek szerint a roma nők nem minősülnek fenyegető külcsoportnak, ugyanakkor sajnálatot érdemelnek, szánandóak és kevésbé intelligensek (Bernáth & Messing, 2001). Ha ezek a tartalmak aktiválódtak, megmagyarázzák, hogy miért hibáztatták kevésbé az emberek a roma áldozatot.

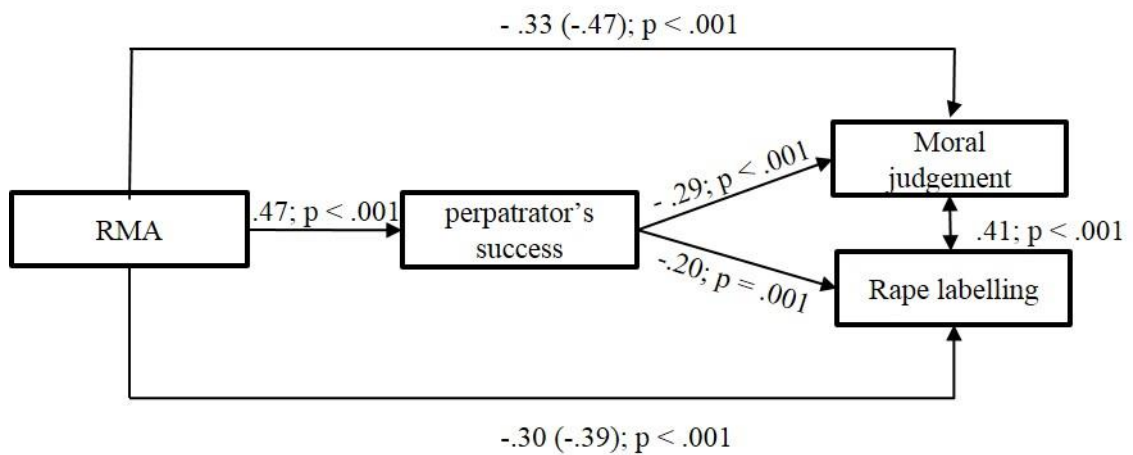
5. ábra Különbség a nemi erőszak eset megítélésében a kondíciók között

A 4. vizsgálatban a nagy figyelmet kapó, Kiss László által elkövetett nemi erőszak esetet vettük górcső alá. Kiss László a Magyar Olimpiai Csapat úszóedzője volt, aki 55 évvel

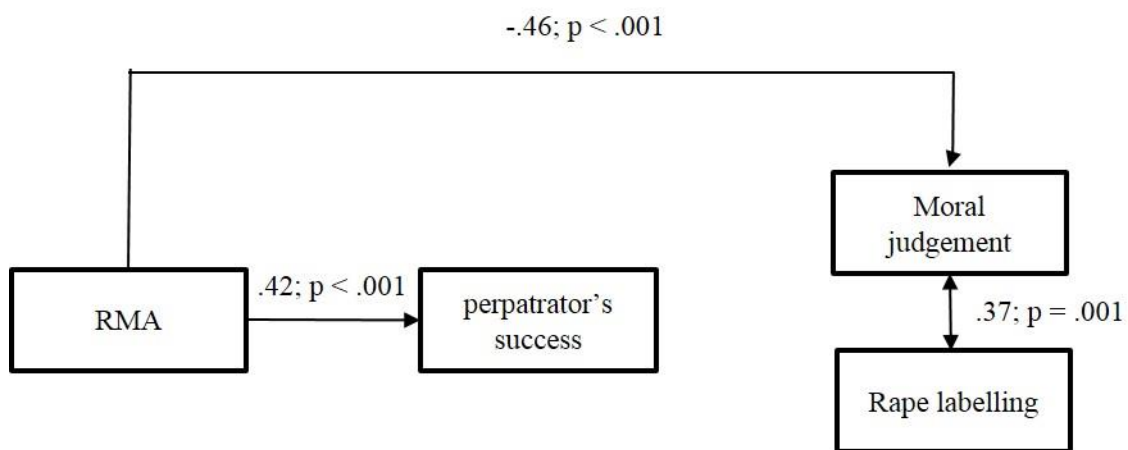
az eset kirobbanása előtt követett el nemi erőszakot. Azt vizsgáltuk, hogy hogyan befolyásolták az emberek esetről alkotott véleményét a nemi erőszak mítoszok, illetve az, hogy az elkövető híres ember. Azt feltételeztük, hogy azok, akik jobban elfogadják a nemi erőszak mítoszokat, azok számára fontosabb lesz az eset megítélésében, hogy az elkövető egy híres ember, és kevésbé fogják nemi erőszaknak címkézni az esetet (Eyssel & Bohner, 2011; Süßenbach, Bohner, & Eyssel, 2012 alapján), és morálisan kevésbé ítélik el az elkövető olyan reakcióit, melyekkel tagadta vagy bagatellizálta a nemi erőszakot (Eyssel & Bohner, 2011).

Két online keresztmetszeti kérdőíves vizsgálat során teszteltük hipotézisünket kényelmi mintavétellel akkor, amikor az eset még bizonytalan volt (4A. vizsgálat $N = 870$), majd akkor, amikor az elkövető bevallotta tettét (4B. vizsgálat $N = 105$).

Strukturális egyenletelemzést alkalmazva azt találtuk, hogy akkor, amikor az eset bizonytalan volt (4A.), azok, akik jobban egyetértettek a nemi erőszak mítoszokkal, egyúttal fontosabbnak is tartották az eset megítélésében az elkövető sikeres karrierjét, amely egyfajta felmentésként működött. Azonban akkor, amikor az eset biztossá vált (4B.), az elkövető sikeressége nem befolyásolta a nemi erőszak eset értékelését, a nemi erőszak mítosz elfogadás nem befolyásolta azt, hogy erőszaknak címkézik-e az esetet, ugyanakkor a morális megítélést igen. Ebből arra következtethetünk, hogy azok az emberek, akinek magasabb a nemi erőszak mítosz elfogadása, a nemi erőszakot egy kevésbé súlyos bűncselekménynek ítélik meg (pl. Frese, Moya és Megías, 2004; Norris és Cubbins, 1992; lsd 6. és 7. ábra).

6. ábra Standardizált útmodell a direkt és indirekt határokról a morális megítélés és a nemi erőszak címkézés tekintetében a 4A. vizsgálatban

7. ábra Standardizált útmodell a direkt és indirekt határokról a morális megítélés és a nemi erőszak címkézés tekintetében a 4B. vizsgálatban

Az 5. vizsgálat során az elkövető kulcsoportbeli tagságának és hírességstátuszának az összefüggéseit vizsgáltuk. A fő célunk az volt, hogy jobb képet kapjunk arról, hogyan hat ez a két faktor külön és együttesen a nemi erőszak esetek megítélésére, mivel mindkét faktor tudja csökkenteni vagy növelni az áldozathibáztatást, az elkövető hibáztatást, és a nemi erőszak címkézést egyaránt. Korábbi eredmények alapján feltételeztük (e.g., Knight, Giuliano, & Sanches-Ross, 2001), hogy amikor az elkövető híres, az emberek kevésbé fogják nemi

erőszaknak tartani az esetet, jobban hibáztatják az áldozatot, és kevésbé az elkövetőt.

Ugyanakkor a csoporttagság tekintetében saját kutatási eredményeink ellentmondanak a szakirodalomnak, így ennek a faktornak az esetében exploratíván kívántuk megvizsgálni, hogy hogyan hat az eset értékelésére.

Az összehasonlíthatóság végett a 3. vizsgálathoz hasonlóan egy alacsony státuszú külcsoporthoz használunk (roma). Egy online between subject 2 (elkövető csoporttagság) x 2 (híresség státusz) kísérleti elrendezést használtunk ($N = 516$) bizonytalan nemi erőszak esettel.

Azt találtuk, hogy a hírességstátusz hatással volt a nemi erőszak címkézésre ($F(1,482) = 5.16$ $p = .024$), de az elkövető csoporttagsága nem ($F(1,842) = 1.72$ $p = .190$), és interakciós hatást sem találtunk a két változó között ($F(1,482) = 0.01$ $p = .936$). A tervezett kétmintás t-próba eredményeként azt találtuk, hogy az emberek kevésbé gondolták, hogy nemi erőszak történt ($t(514) = 1.97$ $p = .049$), ha az elkövető híres ember ($M = 3.46$ $SD = 1.94$) volt azzal szemben, ha nem volt híres ($M = 3.79$ $SD = 1.88$).

Eredményeink azt mutatják, hogy a híresség státusz egyfajta felmentésként szolgálhat, ugyanakkor a külcsoporthoz való tartozásnak nem volt hatása a nemi erőszak eset értékelésére. Mivel az emberek hajlamosabbak olyan információkat feldolgozni és megjegyezni, melyek egy irányba mutatnak nemi erőszak mítoszaikkal, az, hogy egy híresség nem követ el nemi erőszakot, jobban ellentmondhat a nemi erőszak mítoszoknak, mint amennyire a külcsoporthoz való tartozás azt implikálná, hogy erőszakot követ el az illető.

A nemi erőszak mítosz elfogadás mögött meghúzódó tényezők

A nemi erőszak egy gender-specifikus jelenség, mely mélyen beágyazódik a társadalmi nemi szerepekbe. A nemi erőszak mítoszok ennek megfelelően a társadalomnak a férfiak feljogosítottságáról és a nők feletti dominanciájukról szóló nézeteinek

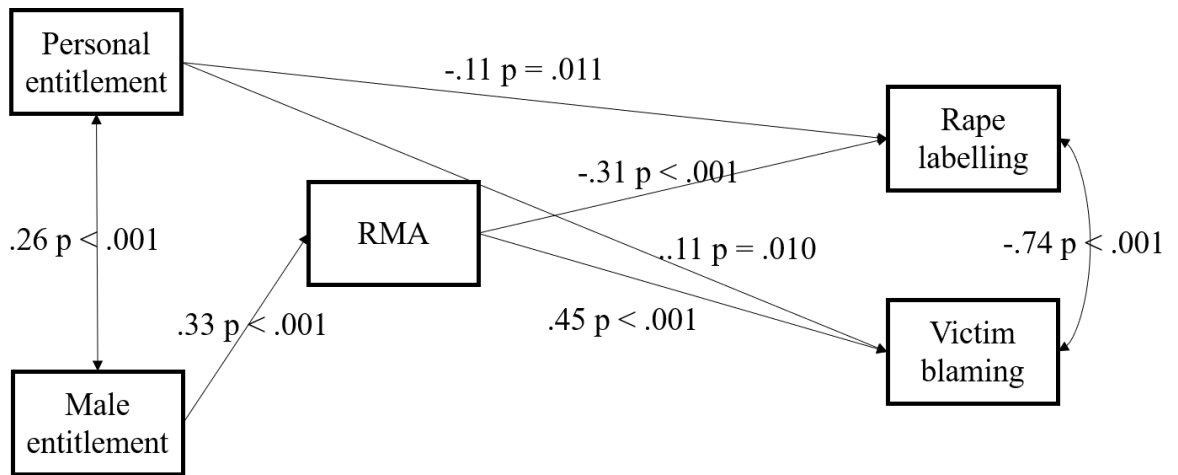
visszatükröződései. A disszertáció harmadik részében, a 6. vizsgálatban arra fókuszáltunk, hogyan magyarázza meg a csoporttagságon alapuló feljogosítottság-érzés a nemi erőszak mítoszok elfogadását, és bár mindkét jelenség a férfiak társadalomban betöltött magasabb státuszát hivatott igazolni, az előbbi általánosabban, míg az utóbbi egy specifikusabb témában teszi ezt.

A több hatalommal rendelkező politikai pozíciókban, a jobban fizető állások esetében és a magasabb pozíciókban lévő férfiak mind példát és alapot szolgáltatnak ahhoz a nézethez, miszerint a férfiak többet érdemelnek az életben, mint a nők. A férfiak általában inkább feljogosítottnak gondolják magukat, mint a nők, ami az egyik legközvetlenebb bizonyítéka annak, hogy a csoporttagság befolyásolja a feljogosítottság-érzést (e.g. Nadkarni & Malone, 1989; Tschanz, Morf, & Turner, 1998, Pelham & Hetts, 2001). Ebből az eredményből arra következtethetünk, hogy a maszkulin feljogosítottság-érzés közvetlenül kötődik a férfiak társadalomban betöltött státuszához és egy férfiaknak járó privilégium (e.g. Kaschak, 1992). Ezen felül a nők nemi szocializációja is megerősíti ezt a nézetet, mivel azt tanítja, hogy egy nő feladata a férfiak igényeinek kielégítése (e.g. Hill & Fischer, 2001).

Habár a feljogosítottság-érzés különböző formái kapcsolódnak egymáshoz, fontos különbségek vannak közöttük (Bouffard, 2010; Hill & Fischer, 2001). Személyes feljogosítottság-érzésnek nevezzük azt a formát, amikor az egyén feljogosítva érzi magát egy bizonyos következményre vagy következményekre (Major, 1987), míg a csoportalapú feljogosítottság-érzés esetében a csoport státusza okán érzi a személy, hogy a csoport fel van jogosítva (Blumer, 1958; Bobo, 1999). A személyes feljogosítottság-érzés forrása a self, míg a csoportalapúé a csoporttagság. Korábbi kutatások a csoportalapú feljogosítottság-érzést máshogy konceptualizálják, és megkülönböztetnek szexuális (a hit, hogy a férfiak megérdemlik a szexet úgy és akkor ahogyan ők igénylik, csak azért, mert férfiak; Beech & Mann, 2002; Pemberton & Wakeling, 2009); általános (az az igény, hogy amit a férfiak akarnak vagy

igényelnek elsőbbséget élvez a nők igényei felett, és hogy a [férfiak] előjogai ne kérdőjeleződjenek meg; Gilbert, 1992, p. 391) és patriarchális (normalizálja, hogy a férfiak hatalma és kontrollja a nők teste és szexualitása felett természetes; Lynch & Nowosenetz, 2009; Schuhmann, 2010) feljogosítottság-érzést. Bár van különbség ezen feljogosítottság-érzések között, közös bennük a nézet, miszerint a férfiaknak hatalma és joga van a nők (és a testük) fölötti kontrollra, csak azért mert férfiak, és az ebből fakadó hatalom segít a jelenlegi status quo fenntartásában. Tehát, mivel a forrása (férfiak születési joga) és a célja (status quo fenntartása, melyben a férfiak egy felsőbbrendű pozícióban vannak) közös ezeknek a feljogosítottság-érzéseknek, úgy gondoljuk, hogy mindegyik a csoportalapú férfi feljogosítottság része.

A kutatásban feltételezzük, hogy a csoportalapú férfi feljogosítottság-érzés vezet a nemi erőszak mítoszok elfogadásához, és ezen keresztül az áldozathibáztatáshoz és a nemi erőszak esetek nem nemi erőszakként való címkézéséhez, míg a személyes feljogosítottság-érzés nem befolyásolja a nemi erőszak mítoszokkal kapcsolatos hiedelmeket. Egyetemi hallgatókból álló mintánkon ($N = 482$) az útelemzés eredményeként azt találtuk, hogy az előző vizsgálatokhoz hasonlóan a nemi erőszak mítoszok elfogadása bejósolta a nemi erőszak esetek megítélését. Azok, akik jobban elfogadták a nemi erőszak mítoszokat, inkább hibáztatták az áldozatot és kevésbé címkézték a történeteket nemi erőszaknak (ld. 8 ábra). Várakozásainknak megfelelően az eredmények szerint a csoportalapú férfi feljogosítottság-érzés bejósolta a nemi erőszak mítoszok elfogadását, azonban a személyes feljogosítottság-érzés nem. Ugyan a személyes feljogosítottság-érzés gyengén bejósolta az áldozathibáztatást és az eset nemi erőszakként való címkézését, ezt a kapcsolatot nem mediálta a nemi erőszak mítosz elfogadás.

8. ábra Standardizált útmodell a direkt és indirekt hatásokkal a nemi erőszak értékelésére

Ezek az eredmények kiegészítik a korábbi eredményeket, miszerint a feljogosítottság-érzés kapcsolódik a nemi erőszak attitűdökhöz (Bouffard, 2010). Ugyanakkor a korábbi kutatásokkal ellentétben azt találtuk, hogy a csoportalapú férfi feljogosítottság-érzés kapcsolódik a nemi erőszak mítoszok elfogadásához. Korábbi kutatások szerint (Hill & Fisher, 2001) a férfi feljogosítottság-érzés a férfi privilégium és hatalom következménye, így az eredményeink azt mutatják, hogy a nemi erőszak mítoszok a férfiak felsőbbrendűségével és a nők alacsonyabb státuszával kapcsolatos hiedelmekkel függenek össze, és nem a személyes megérdemeltség és feljogosítottság érzésével. Továbbá, ezek az eredmények azt mutatják, hogy a nemi erőszakkal kapcsolatos ideológiák és a nemi erőszak esetek értékelése nem individuális, hanem csoportszintű folyamatokhoz kötődhetnek, így erősebben kötődnek a társadalomban megjelenő nemek közötti viszonyokhoz, mint a személyek közötti kapcsolatokhoz.

Általános diszkusszió

A kutatásunkban azt találtuk, hogy az áldozatok és az érintettek kevésbé fogadják el a nemi erőszak mítoszokat, mint a nem érintett személyek. Ennek az eredménynek a fontossága abban rejlik, hogy az érintettek közvetlen támogatást tudnak felajánlani az áldozatoknak, mert közel állnak hozzájuk, és biztonságban érezhetik magukat, miközben megosztják

valakivel a traumájukat. Ezek az emberek fontos szerepet tölthetnek be intervenciókban, és a társadalmi mozgalmakban. A szakirodalom alapján (Drury & Kaiser, 2014) ők azok, akik az áldozatoknál hatékonyabban tudják szembesíteni az embereket a nemi erőszak mítoszokkal, mert nem tapasztalnak közvetlen előnyt a változásból, hasonlóképpen, mint a férfiak, akik néha hatékonyabban tudnak kiállni a szexizmussal szemben.

Továbbá, az eredményeink megerősítik az eddig találtakat, miszerint az emberek jobban hibáztatják az áldozatot, és kevésbé gondolják az esetet nemi erőszaknak, ha az eset nem sztereotipikus volt. Ebben az esetben kitöltik a hiányzó információkat a nemi erőszak mítoszaikkal. Ez a jelenség rendkívül káros, mivel a való életben a legtöbb nemi erőszak eset nem sztereotipikus módon történik. Továbbá, a szituációs faktorok eltorzíthatják a percepciót az előzetes nemi erőszak mítoszokkal egy irányba mutatóan, és az áldozat még negatívabb értékelését eredményezhetik. Ezek fel-nem-ismerése fokozza a károkat, mivel „másodlagos nemi erőszakot” okozhat azáltal, hogy az áldozat újra átéli a nemi erőszakot és a kontrollvesztettség érzetét. Emiatt rendkívül fontos azoknak az edukációja, akik először találkoznak a segítséget kérő áldozattal a rendőrségtől, egészségügyi dolgozóktól, vagy az igazságszolgáltató rendszertől. Ez nem csupán az áldozatok traumájának feldolgozása érdekében fontos, hanem az egész társadalom számára, mert az áldozatok erősebb támogatása, a traumájuk minimalizálása, az elkövetők keményebb megbüntetése növeli a rendőrségbe vetett bizalmat és azt a normát erősíti meg, miszerint a nemi erőszaknak sok különféle formája létezik, és egyikük sem elfogadható.

Ezen kívül azt találtuk, hogy különböző irreleváns faktorok is torzító hatással bírnak. Ezért fontos, hogy nemcsak az áldozatokkal közvetlenül találkozók szakemberek legyenek a témában edukálva, hanem a médiában dolgozók is, akik az eseteket bemutatják a szélesebb nyilvánosság számára. Habár az utóbbi években jó tendencia tapasztalható az újságírók által a nemi erőszak vagy az élettársak által elkövetett erőszak vonatkozásában, érdemes további

képzéseket tartani. Eredményeink alapján érdekes kérdés, hogy miként érdemes az elkövetőt bemutatni, aki gyakran több hatalommal rendelkezik az áldozathoz képest, mely hatalom szintén a felmentés irányába mutat. Ezen kívül az áldozat, mint bosszúálló vagy mentálisan instabil személyként való bemutatása, aki valamilyen módon megérdemelte vagy tehet a nemi erőszakról elfogadhatatlan, minden esetben fontos hangsúlyozni, hogy a nemi erőszak mindig az elkövető döntésén múlik.

A korábbi kutatásokkal összhangban azt találtuk, hogy a nemi erőszak mítoszok elfogadása beágyazódik a különböző elnyomó hiedelemrendszerekbe, mint például a szexizmusba vagy a csoport alapú férfi feljogosítottság-érzésébe. Így fontos, hogy az intervenciós programok ne csak a nemi erőszak mítoszok elfogadására összpontosítsanak, hanem úgy kezeljék a mítoszokat, mint amik az elnyomó társadalmi rendszer részei. A nemi erőszak mítoszok elfogadásával az emberek fenntartják a jelenlegi a status quo-t, ezért ha egy alacsonyabb státusú csoporttag (pl. nők) változást akar elérni, gyakran backlash-sel találkozik, míg a magasabb státusú csoport (pl. férfiak) erős szövetségesek lehetnek egy méltányosabb rendszer elérése érdekében. Ezért az oktatási programoknak foglalkozniuk kell a téma kapcsán a nemek közötti kapcsolatok fontosságával, és nem csak nőket, hanem férfiakat is be kell vonniuk, mivel mindenki érdeke, hogy egy igazságos és biztonságos rendszerben éljen.

Konklúzió

Kutatásunk fő erőssége az, hogy (a) szisztematikusan megvizsgáltuk a szituációs tényezők és a nemi erőszakkal kapcsolatos előzetes hozzáállás szerepét a nemi erőszak esetek megítélésében, (b) tettük ezt különböző módszerekkel (pl. esettanulmány, kísérlet) és eljárásokkal, amelyek hozzájárultak az eredmények jobb megértéséhez és az elmélet hozzárendeléséhez. Különböféle (c) mintákat és eseteket használtunk az eredmények általánosíthatóságának növelése érdekében, (d) a nyugati világon kívül egy olyan régióban, ahol a szociálpszichológiai, és különösen a nemi erőszak és a nemi erőszak mítoszokkal

kapcsolatosak kutatások rendkívül alulreprezentáltak. Ugyanakkor Magyarországon nem csupán ezek a kutatási területek alulreprezentáltak, hanem magasabb szexizmus és alacsonyabb nemek közötti egyenlőség jellemzi, mint az Egyesült Államokat vagy Nyugat-Európát (Global Gender Gap Index, 2020). Ezért eredményeink azt mutathatják, hogy a nemi erőszak mítosz elfogadása, az elkövető torzított észlelése és a nemi erőszak esetek kiértékelése közötti összefüggés jelen van egy olyan kulturális kontextusban is, amelyben a szexizmus nyíltabb, ellenségesebb és explicitebb módon is megjelenhet azokhoz az országokhoz képest, ahol a legtöbb kutatás zajlik a témában (pl. Amerikai Egyesült Államok). A fenti eredmények segítenek megérteni, mely mechanizmusok különböznek, és melyek hasonlóak és ezáltal alkalmazhatóak különböző társadalmi kontextusokban.

Hivatkozásjegyzék

- Bal, M., & van den Bos, K. (2010). The role of perpetrator similarity in reactions toward innocent victims. *European Journal of Social Psychology*, 40, 957-969.
<https://doi.org/10.1002/ejsp.668>
- Beech, A., & Mann, R. (2002). Recent developments in the assessment and treatment of sexual offenders. *Offender Rehabilitation and Treatment*, 259-288.
- Bell, S. T., Kuriloff, P. J., & Lottes, I. (1994). Understanding attributions of blame in stranger rape and date rape situations: An examination of gender, race, identification, and students' social perceptions of rape victims. *Journal of Applied Social Psychology*, 24, 1719-1734. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1994.tb01571.x>.
- Bernáth G., & Messing V. (2001). Roma szereplő a „Barátok közt”-ben: Az első fecske. *Médiakutató*, 4, 1-10.
https://mediakutato.hu/cikk/2001_01_tavasz/01_roma_szereplo_a_baratok_koztben
- Blumer, H. (1958). Race prejudice as a sense of group position. *Pacific Sociological Review*, 1, 3-7. <https://doi.org/10.2307/1388607>
- Bobo, L. D. (1999). Prejudice as group position: Microfoundations of a sociological approach to racism and race relations. *Journal of Social Issues*, 55, 445-472.
<https://doi.org/10.1111/0022-4537.00127>
- Bohner, G., Reinhard, M.-A., Rutz, S., Sturm, S., Kerschbaum, B., & Effler, D. (1998). Rape myths as neutralizing cognitions: Evidence for a causal impact of anti-victim attitudes on men's self-reported likelihood of raping. *European Journal of Social Psychology*, 28, 257-268. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0992\(199803/04\)28:2<257::AID-EJSP871>3.0.CO;2-1](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0992(199803/04)28:2<257::AID-EJSP871>3.0.CO;2-1)

- Bongiorno, R., McKimmie, B. M., & Masser, B. M. (2016). The selective use of rape-victim stereotypes to protect culturally similar perpetrators. *Psychology of Women Quarterly*, 40, 398-413. <https://doi.org/10.1177/03616843166631932>
- Bouffard, L. A. (2010). Exploring the utility of entitlement in understanding sexual aggression. *Journal of Criminal Justice*, 38, 870-879. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2010.06.002>
- Brownmiller, S. (1975). *Against our will: Men, women and rape*. New-York, Simon & Chuster.
- Burt, M. R., & Albin, R. S. (1981). Rape myths, rape definitions, and probability of conviction. *Journal of Applied Social Psychology*, 11, 212-230. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1981.tb00739.x>.
- Chapleau, K. M., & Oswald, D. L. (2014). A system justification view of sexual violence: Legitimizing gender inequality and reduced moral outrage are connected to greater rape myth acceptance. *Journal of Trauma & Dissociation*, 15(2), 204-218. <https://doi.org/10.1080/15299732.2014.867573>
- Drury, B. J., & Kaiser, C. R. (2014). Allies against sexism: The role of men in confronting sexism. *Journal of Social Issues*, 70, 637-652. <https://doi.org/10.1111/josi.12083>
- European Commission (2016). Special Eurobarometer 449 [Internet]. European Commission. Available from: <http://data.europa.eu/>
- European Union Agency for Fundamental Rights (2014): *Violence against women : An EU-wide survey*. URL: https://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0ahUKEwih_5Kr6ujVAhUIMJoKHWKTB_8QFfgguMAE&url=http%3A%2F%2Ffra.europa.eu

[%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Ffra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf&usg=AFQjCNGcAvCEvNEm0iLnwdov4mTbeHPj7A](#)

Eyssel, F., & Bohner, G. (2011). Schema effects of rape myth acceptance on judgments of guilt and blame in rape cases: The role of perceived entitlement to judge. *Journal of Interpersonal Violence*, 26, 1579–1605. <https://doi.org/10.1177/0886260510370593>

Forbes, G. B., Adams-Curtis, L. E., & White, K. B. (2004). First and second generation of measures of sexism, rape myths and related beliefs, and hostility towards women: Their inter-relationships and association with college students' experiences with dating aggression and sexual coercion. *Violence Against Women*, 10, 236-261.

<https://doi.org/10.1177/1077801203256002>

Foster, C., & Kidd, G. (2014): Acquaintance Rape: Associations between Rape Myths, Blame, and Attitudes towards Women. *Asian Journal of Humanities and Social Studies*, 2, 447-457.

Frese, B., Moya, M., & Megías, J. L. (2004). Social perception of rape: How rape myth acceptance modulates the influence of situational factors. *Journal of interpersonal violence*, 19, 143-161. <https://doi.org/10.1177/0886260503260245>

George, W. H., & Martínez, L. J. (2002). Victim blaming in rape: Effects of victim and perpetrator race, type of rape, and participant racism. *Psychology of Women Quarterly*, 26, 110-119. <https://doi.org/10.1111/1471-6402.00049>

Greger, H., Kley, H., Bohner, G., & Siebler, F. (2007). The acceptance of modern myths about sexual aggression scale: Development and validation in German and English. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 33, 422-440. <https://doi.org/10.1002/ab.20195>

- Harrison, L. A., Howerton, D. M., Secarea, A. M., & Nguyen, C. Q. (2008). Effects of ingroup bias and gender role violations on acquaintance rape attributions. *Sex Roles, 59*, 713-725. <https://doi.org/10.1007/s11199-008-9472-9>
- Hill, M. S., & Fischer, A. R. (2001). Does entitlement mediate the link between masculinity and rape-related variables? *Journal of Counseling Psychology, 48*, 39-50. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.48.1.39>
- Jimenez, J. A., & Abreu, J. M. (2003). Race and sex effects on attitudinal perceptions of acquaintance rape. *Journal of Counseling Psychology, 50*, 252-256. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.50.2.252>
- Kaschak, E. (1992). *Engendered lives: A new psychology of women's experience*. New York: Basic Books.
- Knight, J. L., Giuliano, T. A., & Sanchez-Ross, M. G. (2001). Famous or infamous? The influence of celebrity status and race on perceptions of responsibility for rape. *Basic and Applied Social Psychology, 23*, 183-190. https://doi.org/10.1207/S15324834BASP2303_4
- Lonsway, K. A., & Fitzgerald, L. F. (1994). Rape myths. In review. *Psychology of women quarterly, 18*, 133-164. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1994.tb00448.x>
- Lynch, I., & Nowosenetz, T. (2009). An exploratory study of students' constructions of gender in science, engineering and technology. *Gender and Education, 21*, 567-581. □ <https://doi.org/10.1080/09540250802555424>
- Major, B. (1987). Gender, justice, and the psychology of entitlement. In P. Shaver & C. Hendrick (Eds.), *Sex and gender* (pp. 124–148). Newbury Park, CA: Sage.
- Masser, B., Lee, K., & McKimmie, B. M. (2010). Bad woman, bad victim? Disentangling the effects of victim stereotypicality, gender stereotypicality and benevolent sexism on

acquaintance rape victim blame. *Sex Roles*, 62, 494-504.

<https://doi.org/10.1007/s11199-009-9648-y>

McKimmie, B. M., Masser, B. M., & Bongiorno, R. (2014). What counts as rape? The effect of offense prototypes, victim stereotypes, and participant gender on how the complainant and defendant are perceived. *Journal of interpersonal violence*, 29, 2273-2303. <https://doi.org/10.1177/0886260513518843>

Nadkarni, L., & Malone, J. A. (1989). The development of a self report inventory to measure personal entitlement. In *Meeting of the Eastern Psychological Association, Boston, MA*.

Norris, J., & Cubbins, L. A. (1992). Dating, drinking, and rape: Effects of victim's and assailant's alcohol consumption on judgments of their behavior and traits. *Psychology of Women Quarterly*, 16, 179-191. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1992.tb00248.x>.

Parti K. (2002) Ügyészség, rendőrség, gyámhatóság: érintkezési pontok, problémák, hiányosságok a családon belüli erőszak kezelésében. *Ügyészek Lapja*, 5. <http://www.ugyeszek.hu>

Pelham, B. W., & Hetts, J. J. (2001). Underworked and overpaid: Elevated entitlement in men's self-pay. *Journal of Experimental Social Psychology*, 37, 93-103. <https://doi.org/10.1006/jesp.2000.1429>

Pemberton, A. E., & Wakeling, H. C. (2009). Entitled to sex: Attitudes of sexual offenders. *Journal of Sexual Aggression*, 15, 289-303. <https://doi.org/10.1080/13552600903097212>

Peterson, K., Sharps, P., Banyard, V., Powers, R. A., Kaukinen, C., Gross, D., ... & Campbell, J. (2018). An evaluation of two dating violence prevention programs on a college campus. *Journal of Interpersonal Violence*, 33, 3630-3655. <https://doi.org/10.1177/0886260516636069>

- Schuhmann, A. (2010) Taming transgressions: South African nation building and ‘body politics’, *Agenda*, 24, 95-106. <https://doi.org/10.1080/10130950.2010.9676296>
- Süssenbach, P., Bohner, G., & Eyssel, F. (2012). Schematic influences of rape myth acceptance on visual information processing: An eye-tracking approach. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48, 660-668.
<https://doi.org/10.1016/j.jesp.2011.12.005>
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). *An integrative theory of intergroup conflict*. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (Rev. ed., pp. 33–47). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Tschanz, B. T., Morf, C. C., & Turner, C. W. (1998). Gender differences in the structure of narcissism: A multi-sample analysis of the Narcissistic Personality Inventory. *Sex Roles*, 38, 863-870. <https://doi.org/10.1023/A:1018833400411>

Supplementary material

Supplementary material 1 Hierarchical linear regressions on rape labelling and on victim blaming in an uncertain and undisputable rape case

Outcome variable: Rape labelling												
	Uncertain case						Undisputable case					
	B	SE	β	p	ΔR^2	R^2	B	SE	β	p	ΔR^2	R^2
Step 1					.008	.00					.006	.006
						8						
Constant	4.13	0.27					6.38	0.14		< .001		
Gender	0.26	0.12	0.07	< .001			0.12	0.06	0.06	.042		
Age	0.01	0.01	0.07	0.029			0.00	0.00	0.04	.174		
Step 2				0.026	.035	.04					.004	.010
						3						
Constant	5.48	0.39					6.15	0.120		< .001		
Gender	0.02	0.13	0.00	< .001			0.14	0.06	0.07	.034		
Age	0.01	0.01	0.06	0.891			0.00	0.00	0.04	.246		
Hostile sexism	-0.26	0.04	-0.20	0.060			0.01	0.02	0.01	.801		
Benevolent sexism	0.02	0.04	0.02	< .001			0.04	0.02	0.06	.049		
Step 3				0.628	.106	.14					.018	.028
						9						
Constant	5.81	0.37					6.22	0.20		< .001		
Gender	0.15	0.12	0.04	< .001			0.16	0.06	0.09	.011		
Age	0.01	0.00	0.09	0.210			0.00	0.00	0.05	.113		
Hostile sexism	-0.01	0.05	-0.00	0.002			0.06	0.03	0.09	.020		

Benevolent sexism	0.12	0.04	0.09	0.901	0.06	0.02	0.09	.005
RMA	-0.63	0.06	-0.39	0.005	-0.13	0.03	-0.16	p < .001

Outcome variable: Victim blaming

Step 1					.001	.00			.003	.003	
						1					
Constant	3.56	0.24					1.64	0.14			
Gender	-0.02	0.11	-				-0.10	0.06	-0.05		
										0.006	
Age	-0.00	0.00	-				-0.00	0.00	-0.02		
										0.032	
Step 2					.084	.08				.044	.047
						5					
Constant	1.58	0.33					0.75	0.21			
Gender	0.32	0.12	0.094				0.05	0.07	0.02		
Age	-0.00	0.00	-				-0.00	0.00	-0.01		
										0.017	
Hostile sexism	0.36	0.04	0.306				0.16	0.02	0.22		
Benevolent sexism	0.01	0.04	0.008				0.01	0.02	0.01		
Step 3					.085	.17				.010	.057
						0					
Constant	1.32	0.32					0.70	0.21			
Gender	0.21	0.10	0.064				0.03	0.07	0.01		
Age	-0.01	0.00	-				-0.00	0.00	-0.02		
										0.046	

Hostile sexism	0.15	0.04	0.131	0.11	0.03	0.16
Benevolent sexism	-0.07	0.04	- 0.055	-0.01	0.02	-0.01
RMA	0.50	0.05	0.348	0.10	0.03	0.12
